

ISSN (Print) 2616-678X
ISSN (Online) 2663-1288

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN

of L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Серия **ФИЛОЛОГИЯ**
PHILOLOGY Series

№3(132)/2020

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Нұр-Сұлтан, 2020

Nur-Sultan, 2020

Нур-Султан, 2020

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан,
Қазақстан

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	ф.ғ.д., проф., Баку мемлекеттік университеті, Баку, Әзірбайжан
Ақматалиев Абдылдажан	ф.ғ.д., проф., Қырғызстан Ұлттық ғылым академиясы, Бішкек, Қырғызстан
Аймұхамбет Жанат	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Бахтикиреева Улдана	ф.ғ.д., проф., Ресей халықтар достығы университеті, Мәскеу, Ресей
Беженару Людмила	ф.ғ.д., проф., Яссы мемлекеттік университеті, Яссы, Румыния
Бейсембаева Жанаргүл	ф.ғ.к., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Біжкенова Айгүл	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Жақыпов Жантас	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Журавлева Евгения	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Жан Динжиң	PhD, проф., Миньцзу университеті, Пекин, Қытай
Ескеева Мағрипа	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ержласун Гүлжанат	PhD, проф., Хаджи Байрам Вели университеті, Анкара, Түркия
Қасқабасов Сейіт	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Негимов Серік	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Нұрғали Қадиша	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Нуриева Фануза	ф.ғ.д., проф., Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ
Райхл Карл	ф.ғ.д., проф., Бонн университеті, Бонн, Германия
Рахманов Носимхан	ф.ғ.д., проф., Ә. Науаи атындағы Ташкент өзбек тілі және әдебиеті мемлекеттік университеті, Ташкент, Өзбекстан
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф., Тіл және халықаралық білім бойынша бірлескен ұлттық комитеті, Вашингтон, АҚШ
Сәтенова Серіккүл	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Тәжібаева Сәуле	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Тұрысбек Рақымжан	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Хисамитдинова Фирдаус	ф.ғ.д., проф., Уфа федералды зерттеу орталығы, Уфа, Башқұртстан, РФ
Чернявская Валерия	ф.ғ.д., проф., Лингводидактика жоғары мектебі, Санкт-Петербург, Ресей
Шәріп Амантай	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Шәріпова Гүлбану	ф.ғ.к., доцент м.а., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Экиджи Метин	PhD, проф., Эгей университеті, Измир, Түркия
Янковски Хенрих	PhD, проф., А. Мицкевич атынд. Польша университеті, Познань, Польша

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қ. Сәтбаев к-сі, 2, 402 каб.

Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Журнал менеджері: Базылхан Г.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Меншіктенуші: «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» Коммерциялық емес акционерлік қоғам

ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.

Мерзімділігі: жылына 4 рет. Тиражы: 9 дана. Басуға 09.09.2020 ж. қол қойылды.

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 13/1,

тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31-413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief Dikhan Kamzabekuly

Doctor of philology, academician of NAS RK, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Deputy Editor-in-Chief Zharkynbekova Sholpan

Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof., Baku State University, Baku, Azerbaidzhan
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof., National Academy of science of KR, Bishkek, KR
Aimukhambet Zhanat	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof., RUDN University, Moscow, Russia
Beisembayeva Zhanargul	Can. of philology, L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof., University UAIC, Iasi, Romania
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. Higher school of linguodidactics and translation, Saint Petersburg, Russia
Erzhiasun Güljanat	PhD, Prof., Hasi Bayram Veli University, Ankara, Turkey
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Henryk Jankowski	PhD, Prof., Adam Mickiewicz University, Poznan, Poland
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof., UFRK RAS, Ufa, Bashkortostan, RF
Metin Ekiji	PhD, Prof., Ege University, Izmir, Turkey
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof., Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof., University of Bonn, Bonn, Germany
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof., Tashkent State University of Uzbek language and literature, Tashkent, Uzbekistan
Rivers William Patrick	PhD, Prof., Joint national Committee on languages and international education, Washington, USA
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Sharip Amantay	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, as. Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Turysbek Rakymzhan	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Zhang Dingjing	PhD, Prof., Minzu University of China, Beijing, China
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan

Editorial address: 2, Satbayev str., of. 402, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008

Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Managing Editor: Bazylkhan G.

Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Non-profit joint-stock company «L.N. Gumilyov Eurasian National University»

Registered by Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 9 copies. Signed in print: 09.09.2020

Address of printing house: 13/1 Kazhimukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)

© L.N. Gumilyov Eurasian National University

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, академик НАН РК, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф., ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	д.ф.н., проф., Бакинский государственный университет, Баку, Азербайджан
Акматалиев Абдылдажан	д.ф.н., проф., Национальная академия наук КР, Бишкек, Киргизия
Аймухамбет Жанат	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Бахтикиреева Улданай	д.ф.н., проф. Российский университет дружбы народов, Москва, Россия
Беженару Людмила	д.ф.н., проф. Ясский государственный университет, Яссы, Румыния
Бейсембаева Жанаргуль	к.ф.н., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Бижкенова Айгуль	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Жакыпов Жантас	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Жан Динжин	PhD, проф., Китайский университет Миньцзу, Пекин, Китай
Журавлева Евгения	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Ескеева Магрипа	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Ержласун Гульжанат	PhD, проф. Университет Хаджи-Байрам Вели, Анкара, Турция
Каскабасов Сеит	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Негимов Серик	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Нургали Кадиша	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Нуриева Фануза	д.ф.н., проф., Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ
Райхл Карл	д.ф.н., проф., Боннский университет, Бонн, Германия
Рахманов Насимхон	д.ф.н., проф., Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы имени А. Навои, Ташкент, Узбекистан
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф., Совместный Национальный комитет по языкам и международному образованию, Вашингтон, США
Сатенова Сериккуль	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Тажibaева Сауле	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Турьбек Рахимжан	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Хисамитдинова Фирдаус	д.ф.н., проф., УФИЦ РАН, Уфа, Башкортостан, РФ
Чернявская Валерия	д.ф.н., проф., Высшая школа лингводидактики и перевода, Санкт-Петербург, РФ
Шарип Амантай	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Шарипова Гульбану	к.ф.н., и.о. доцента, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Экиджи Метин	PhD, проф., Эгейский университет, Измир, Турция
Янковский Хенрих	PhD, проф., Университет имени Адама Мицкевича в Познани, Познань, Польша

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. К.Сатпаева, 2, каб. 402
Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Менеджер журнала: Базылхан Г.

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ
Собственник: Некоммерческое акционерное общество «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева»

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018 г.
Периодичность: 4 раза в год. Тираж: 9 экземпляров. Подписано в печать 09.09.2020 г.

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажымукана, 13/1, тел.: +7(7172)709-500 (вн. 31-413)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

Мазмұны

Фольклор және әдебиеттану

<i>Абдуова Б.С., Асанова Ұ.О.</i> Ұлттық дүниетанымдағы бөрілік рух сабақтастығы.....	8-17
<i>Әбсадық А.А., Қабылдинов З.Е.</i> Ахмет Байтұрсынұлы ғұмырнамасындағы Орынбор кезеңі: кейбір беймәлім мәліметтер мен деректер (ғылыми-танымдық экспедиция материалдары бойынша)	18-27
<i>Исламбаева З.У.</i> 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілістің драматургияда бейнеленуі	28-35
<i>Құрманғали Г.Қ.</i> Құранның ортағасырлық әдеби жәдігерлерге ықпалы	36-43
<i>Рахмонов Н.</i> Ежелгі Орталық Азия халықтарындағы рухани үдеріс тамырлары.....	44-50
<i>Шәріп А.</i> Қазақ поэзиясындағы Сарыарқа бейнесінің идеялық-көркемдік эволюциясы мен трансформациясы	51-59

Лингвистика және әдістеме

<i>Ашинова К.А.</i> Қысқарған және біріккен дипломатиялық терминдер	60-65
<i>Балтабаева Ж.Қ., Бияздықова Ә.Ә.</i> М. Жұмабаев шығармаларындағы «бақыт» базалық концептісінің мағыналық-ақпараттық өрісін айқындайтын тілдік бірліктер	66-74
<i>Ескеева М., Алашбаева Ж.</i> Орта ғасыр түркі мақал-мәтелдеріндегі адами қасиеттер көрінісі: салыстырмалы-тарихи талдау	75-85
<i>Құрманбайұлы Ш., Әділов М.Е.</i> Абай тіліндегі көнерген сөздер.....	86-97
<i>Құсайынова Ж.</i> Транспозицияланған құрылымдардың контекстік-модалдік қызметі	98-103
<i>Личман Е.Ю., Черняева И.В.</i> Қазақстан және Ресей әдебиетшілері, суретшілері шығармашылығында «жол/сапар» сарынының түсіндірілуі	104-122
<i>Орманова А.Б., Анафинова М.Л.</i> Ассоциативті эксперимент шеңберіндегі тілдік интерференция.....	123-132
<i>Садирова К., Әбдірова Ш.</i> Идеологиялық дискурс және ықпалдастық мәселесі.....	133-141

Contents

Folklore and Literary Studies

<i>Abduova B.S., Assanova U.O.</i> Legacy of the Wolf Spirit in the National Worldview	8-17
<i>Absadyk A.A., Kabuldinov Z.E.</i> Orenburg Period in Akhmet Baitursynuly's Biography: Some Unknown Archival Sources (based on materials of scientific and educational expedition).....	18-27
<i>Islambayeva Z.U.</i> Representation of the 1916 National Liberation Movement in Drama.....	28-35
<i>Kurmangali G.K.</i> Influence of the Koran on Middle Ages Literary Monuments	36-43
<i>Rakhmonov N.</i> Sources of Spiritual Processes Among Ancient Peoples of Central Asia	44-50
<i>Sharip A.</i> Ideological and Literary Evolution and Transformation of Saryarka image in the Kazakh Poetry	51-59

Linguistics and methodics

<i>Ashinova K.A.</i> Abbreviated and Combined Diplomatic Terms.....	60-65
<i>Baltabaeva Zh.K., Biyazydykova A.A.</i> Linguistic Units Determining the Semantic-Informational Field of the Basic Concept "Happiness" in M. Zhumabayev's Works.....	66-74
<i>Eskeyeva M., Alashbayeva Zh.</i> Representation of Human Qualities in Proverbs and Sayings of Turks of the Middle Ages: Comparative and Historical Analysis	75-85
<i>Kurmanbaiuly Sh., Adilov M.</i> Archaisms in Abay's Writing	86-97
<i>Kussaiynova Zh.</i> Context-Modal Functioning of Transposition Structures	98-103
<i>Lichman E.Yu., Chernyaeva I.V.</i> Interpretation of the «Path/Road» Motive in Works of Writers and Artists of Kazakhstan and Russia.....	104-122
<i>Ormanova A.B., Anafinova M.L.</i> Linguistic Interference in Terms of Associate Experiment	123-132
<i>Sadirova K., Abdirova Sh.</i> Ideological Discourse and Integration Issue	133-141

Содержание

Фольклор и литературоведение

<i>Абдуова Б.С., Асанова У.О.</i> Преемственность волчьего духа в национальном мировоззрении	8-17
<i>Абсадык А.А., Кабульдинов З.Е.</i> Оренбургский период в биографии Ахмета Байтурсынулы: некоторые неизвестные архивные источники (по материалам научно-познавательной экспедиции).....	18-27
<i>Исламбаева З.У.</i> Отражение национально-освободительного восстания 1916 года в драматургии.....	28-35
<i>Қурманғали Г.К.</i> Влияние Корана на литературные памятники средневековья	36-43
<i>Рахмонов Н.</i> Источники духовных процессов среди древних народов Центральной Азии.....	44-50
<i>Шарип А.</i> Идеино-художественная эволюция и трансформация образа Сарыарки в казахской поэзии.....	51-59

Лингвистика и методика

<i>Ашинова К.А.</i> Сокращенные и комбинированные дипломатические термины....	60-65
<i>Балтабаева Ж.К., Бияздыкова А.А.</i> Лингвистические единицы, определяющие семантико-информационное поле базового концепта «счастье» в произведениях М. Жумабаева	66-74
<i>Ескеева М., Алашбаева Ж.</i> Репрезентация человеческих качеств в пословицах и поговорках тюрков средневековья: сравнительно-исторический анализ.....	75-85
<i>Қурманбайұлы Ш., Адилов М.Е.</i> Архаизмы в языке Абая.....	86-97
<i>Кусаинова Ж.</i> Контекстно-модальное функционирование транспозиционных структур	98-103
<i>Личман Е.Ю., Черняева И.В.</i> Интерпретация мотива «путь/дорога» в творчестве литераторов, живописцев Казахстана и России	104-122
<i>Орманова А.Б., Анафинова М.Л.</i> Языковая интерференция в рамках ассоциированного эксперимента.....	123-132
<i>Садирова К., Абдирова Ш.</i> Идеологический дискурс и проблема интеграции	133-141

XFTAP 17.01.39

Б.С. Абдуова¹, Ұ.О. Асанова²

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: bayan1968@mail.ru1, Assanova_62@mail.ru2)

Ұлттық дүниетанымдағы бөрілік рух сабақтастығы

Аңдатпа. Мақалада қазақ халқының «Көк бөрі» тотемі, бұл нанымның пайда болуы мен қазіргі күнгі сабақтастығы, көне түркілер мен қазақ халқының рухани жалғастықты жаңғыртуы, ұлттық мәдени құндылықтардың мәнін жоғалтпауы, түркілік рухты ұрпақ санасына сіңіру ұстанымдарының өміршеңдігі талданады. Көне дәуірлерден бастап әртүрлі халықтардың дәстүрлі сенімдерінде қасқыр бейнесі маңызды орын алады. Бұл бейненің Орта Азиядағы көшпелі халықтардың, әсіресе, түркілердің дүниетанымындағы пайда болуы мен дамуын, олардағы материалдық мәдениет ескерткіштері мен қасқыр бейнелерін талдау, «көк бөрі», «бөрі» тотемдерінің қазіргі сипаты қарастырылады.

Түйін сөздер: тотем, бөрі, мәдени құндылықтар, ұлттық дүниетаным, сабақтастық.

DOI : <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2020-132-3-8-17>

Түсті: 05.03.20 / **Қайта түзетілді:** 10.06.20 / **Жарияланымға рұқсат етілді:** 09.09.20

Кіріспе. Қазақ халқының өткен тарихынан келер ұрпаққа қалдырары, жадында ұстар асыл құндылықтарының бірі, ең бағалысы – тілі десек, сол тіліміз – алдыңғы буын аталарымыздың барлық іс-әрекетінің, болмысының куәсі. Тіл мен адам болмысы бірлікте қаралады, ол тілдік құбылыстарды тіл иесінің дүниетанымымен, мәдениетімен, ойлау жүйесімен сабақтастыра зерделейді. Рухани, мәдени болмысымыз тілден көрініс таба отырып, өмірлік бағдарымызды айқындайды. Өткен талай мың жылдар бұрын адам баласы табиғаттың дүлей күшімен күресу барысында жеңісінен гөрі жеңілісі көп болғаны мәлім. Сол әлсіздігін сезінген алғашқы қауым адамдарының өзі және өзін қоршаған табиғат туралы танымы түрліше өрбіген. Тылсымнан, стихиядан, түрлі апаттардан қорыққан адамдар әрқилы, алуан түрлі нанымдар туғызып, оған өздері сенген.

Күні бүгінге дейін алғашқы қауымдық діни ұғымдар мен наным-сенімдердің, әртүрлі жоралғылардың қайсысы бұрын, қайсысы кейін пайда болғандығы анық емес. Ескі дүниетаным негізінде пайда болған нанымдардың бірі – «Көк бөрі» тотемі. Түркі халқының құрамына: қазақ, қырғыз, өзбек, әзірбайжан, түрік, ноғай, башқұрт, татар, алтайлықтар, қарақалпақ, ұйғыр, түрікмен, сақа, ғағауыз, мажар, қарашай, т.б. ұлттар кіретінін ескерсек, «бөрі» тотемінің осы халықтардың бәріне де ортақ нанымдық, жоралғылық дәстүрлері бар екендігін аңғарамыз. «Бүгінгі жер басып жүрген үлкенді-кішілі ұлттардың барлығы да өзінің түпкі таралу тегін жан-жануардан таратады. Бұл – есте жоқ ескі дүниеден қалған танымдық сенім» деген пікірді белгілі ғалым Т. Жұртбаев та толықтырып кетеді [1, 34 б.]. Көптеген деректерде, соның ішінде, көшпелі ғұн тай-паларының тарихы баяндалған Қы-

тай жазбаларында сақталған бір аңыз бар. Онда ғұндар – хан қызы мен қасқырдан тараған ұрпақтардан өсіп-өнген халық деген жазба бар. Мифтің желісі бойынша, қасқыр – ғұндар жаулап алған көне Үйсін елі билеушісінің баласын емізіп, құтқарып қалған киелі аң [2]. Аналық Бөрінің кемтар баладан туылған он ұлының бірін Ашын деп атаған екен. Бұл – аса қайырымды Бөрі деген мағына береді. Ол өзінің кереметтей ақылдылығымен басқалардан ерекше болғандықтан, оны ру басшысы етіп қояды. Енді ол өзінің Бөрі анасының қайдан шыққанын көрсететін белгі ретінде қақпа алдына алтыннан жасалған Бөрі басын ту етіп іліп қояды. Ежелгі түркі билеушілері басқа елдің елшілерін осы Бөрі басы бейнеленген туға тізе бүгіп құрмет көрсеткеннен кейін ғана қабылдайтын болған [3]. Осы секілді көптеген деректерде, ежелгі жазбаларда **қасқыр** – аң ретінде дала кезген жыртқыш болса, **бөрі** – хайуан емес, арғы тегіміздің бастауында тұрған аналық бейне деген ұғым қалыптасқан. Бұлардан басқа шетелдік, орыс ғалымдары, отандық зерттеушілер түрлі дереккөздерге сілтеме жасай отырып, ежелгі түркі тайпаларының бөріні тотем деңгейіне шығарғанын, киелі аң ретінде бағалайтынын, кейбір элементтері тұрмыстық атрибуттарда кездесетінін жазады.

Тақырыптың өзектілігі. Көк бөрі – түркі мифологиясындағы киелі ұғымдардың бірі. Түркі халықтарының нанымдарында бөрі – рудың тотемі, яғни тәңір мен адамдардың арасын байланыстырушы күш немесе бақсының ие-ықыласы ретінде сипатталады. Бөрі – Құдіреттің жарлығын орындаушы, жаратқанның сиқырлы тағысы. Қасқырды «Тәңір иті» деп қабылдайтын қазақ, тува, якут, грек жұртының мифтері де ежелгі кезеңдерден бастау алған. Арғы бабаларымыз жыртқыш аңдар алдында әлсіз бола отырып, оған табынған, оларды кие тұтып, пір деп бағаласа, зиянын тигізбейді деген ұғымда болған. Бірақ ежелгі адамның дүниетанымды дәстүрлі нанымдар кешенінде сақтала отырып, кейбір элементтері әлемдік діндерге өткендігі де белгілі. Бұл элементтердің бірі – көшпенді халық арасында қасқырдың атын атауға тыйым салу болды. Көшпелі өмір салтының ежелгі мәдени танымында қасқыр қасиетті тіршілік иесі болған, яғни хайуанның атын «тікелей» атауға тыйым болды, ол басқаша аталған. Қазірге дейін қасқырды «ит-құс», «сереккұлақ», «көксерек» деп атау кездеседі.

Қасқырлардың көзсіз ерлігі, өз арасындағы әлсіздерін қорғаудағы жанкештілігі, бөлтіріктерін батылдыққа баулудағы құлшынысы және көшбасшы болу қабілеті көптеген аңыздардың тууына себеп болды. Солардың қатарында егіз бауыр Ромулус пен Ремусты емізіп асырайтын Капитолиндік қасқыр туралы римдік көне аңыз желісі, болашақ патша Кирді асырайтын қасқыр туралы ежелгі Иран аңызы және басқа да көптеген аңыздар дәлел бола алады. Сондықтан Азияның көптеген халықтарының (әсіресе түркілердің) арасында қасқыр тайпалық тотем болды, ал ру мен тайпаның басшысын қасқыр ретінде қабылдады. Олардың айтқанына мойынсұну керек деп есептей отырып, тайпалық (қасқырлық) дәстүрлер мен заңдарының бұзылуына жол бермеуді қадағалады.

Түркі тілдес халықтардың ежелгі наным-сенімдері мен дәстүрлерінде қасқыр негізінен қайырымды тіршілік иесі ретінде сипатталады. Қасқырмен ұшырасып қалу, тіпті түсінде көру, алыстан бақылаудың өзін сәттілік деп қабылдайтын сенім болған [4, 28 б.]. Қазіргі күнге дейін кейбір адамдарға наным-сенімдері тұмар, дәрі-дәрмектер ретінде қызмет етеді. Мысалы, қасқырдың тісі, тырнақтары, сүйектері, кейде бас сүйегі, терісі ритуалдық регалия қатарына жатады. Бұндай сенімнің бар екендігі ежелгі археологиялық олжалардың табылуымен де расталады. Ертедегі түркі тілдес көшпелі халықтардың ұғымынша, қасқыр – бұл, ең алдымен, жануарлар әлеміндегі ең жоғарғы еркіндік символы, тәуелсіздік символы. Жануарлардың патшасы деп саналатын арыстанның өзін үйретуге болады, оған бұл жыртқыштардың циркте өнер көрсетуі дәлел болса керек. Ал қасқыр олай емес, ол – ешқандай қолға үйретуге көнбейтін тұз тағысы. Ол – батыллықтың белгісі. Кез келген шайқаста қасқыр не жеңіске жеткенше, не өліп кеткенше арпалысады екен. Оның тағы бір ерекшелігі тазалығында жатса керек, өйткені бұл жыртқыштар өздері аулаған аңдарды ғана

қорек етеді екен. Қасқырлар жұптарына адал болуымен қатар, бір-біріне деген қамқорлықтары орасан болады. Бөлтіріктерін ауыздандыруда, тәрбиелеуде олар, тіпті, адамдарға да үлгі болатындай қасиеттері бар екендігін зерттеушілер дәлелдермен келтіреді.

Қасқырлар – әділеттілік пен өршілдік символы, аңшылықта, тіршілік жағдайында арландары әлсіздерін басынбайды екен. Осы секілді көптеген қасиеттері үшін біздің ежелгі ата-бабаларымыз түз тағысының бейнесін тотемдік деңгейге жеткізіп, жоғары философиялық мән берген. Жүсіп Баласағұн ер адамның әртүрлі қасиеттердің ішіндегі маңыздысы мінсіз қолбасшы болу, ал ол дегеніміз қасқырдай болуы керек деп бағалайды [5, 126 б.]. Шыңғыс хан дәуіріндегі моңғолдардың тулары мен батырлық рәміздерінде алтын басты қасқыр қолданылған, сол секілді ортағасырлық қыпшақтардың дулығасында, сауытында қасқыр өрнектелген. Көшпелілердің қару-жарақтарында да бұндай атрибуттар, қасқыр бейнеленген суреттер көп болған [4].

Түркі тілдес халықтардан басқа елдердің де дүниетанымдарында қасқыр бейнесі кездеседі. Дегенмен, олардың көбі «оң сипатта емес». Еуропа халықтарының сөздік қорларында, ауыз әдебиеті мен мақал-мәтелдерінде қасқырға теріс баға береді. Мысалы, қазіргі ағылшын сөздігінде «қасқыр» деген сөздің әртүрлі түсіндірмелері берілген. Онда қатыгез, мейірімсіз адамды «қасқыр» деу, жыртқышқа теңеу кездеседі. Басқа мағынасында жалғыздық немесе төзімділік символы болып та саналады, бірақ бұл сипаттамалар теріс коннотация тудыруы мүмкін. «Ең қорқынышты қасқыр деп ғарыштан түскен Фенрирді айтуға болады, ол соншалықты алып және сұмдық қауіпті, ол тіпті, құдайлардың өзіне қастық жасайды. Көне герман аңыздарында ақырзаман болғанда, Рагнарек күні туғанда бұл қасқыр шынжырынан босап, күннің өзін жұтып қояды. Ең жоғарғы құдай Одинді жалмайды. Жер бетін түнек басып, тіршілік жойылады» [6] деген сипаттамаларға қарап, қасқыр бейнесінің әлем елдерінің ежелгі түсінігінде теріс сипатты болғанын байқаймыз.

Орыс тілінде «жалғыз жортқан қасқырдай», «қой терісін жамылған қасқыр» деген теңеулер де жағымсыз экспрессивтік бояуға ие. Әлем халықтарының көбінде айлакер, дұшпан, зұлым жыртқыш ретінде сипатталатын бейнеде көрінеді. Мысалы, орыс халқының «Қызыл телпекті қыз», «Жеті лақ», «Сұр қасқыр» ертегілерінің бәрінде ашкөз, аяушылықты білмейтін тағы аң ретінде берілген.

Адамдардың қасқырды тым жыртқыш деп қабылдауынан да кейде табиғатқа орасан зиян келетіні белгілі. Кезінде Солтүстік Америкадағы еуропалық иммигранттар популяция ретінде қасқырларды жоюға тырысқан. Статистикалық тұрғыдан қарасақ, аю – қасқырға қарағанда әлдеқайда қауіпті аң. Дегенмен, қазірге дейін АҚШ-та аюға деген «оң көзқарас» басым, оған ойыншық аю Теддидің аса танымалдылығы айқын дәлел бола алады.

Еуразия халықтарының мәдениетіндегі қасқыр бейнесі сан қырлы. Онда көбіне «қасқыр аштықтан бұратылса да, құлдыққа көнбейді» дейтін сүйсіну ықпалы басым.

Зерттеу әдістері. Зерттеу барысында жалпы ғылыми, лингвистикалық және лингводидактикалық әдістер қолданылады:

- фактілерді іріктеудегі бақылау әдісі, зерттелетін нысанға тән белгілерді қалыптастыру, әлеуметтік-дифференциалды сараптама әдісі;
- сыни тұрғыдағы дискурс-анализ жүйелілік әдістемесі мен уәждемелік, саралау әдісі.

Мәселенің зерттелуі. Қасқыр бейнесі көптеген халықтардың дүниетанымында маңызды белгілердің бірі болуына байланысты бұл бағытта көптеген зерттеушілер еңбек еткен. Ғалымдар тотемнің ерекше рөл атқаруына және үлкен діни, салттық және әлеуметтік маңыздылыққа ие екендігіне назар аударған. Олар жазба дереккөздерде қасқыр тотеміне қатысты алғашқы мәліметтердің біздің жыл санауымызға дейін-ақ пайда болғанын атап өтеді. Бір деректе Хаттусили патшаның өз әскеріне «қасқыр тәрізді бір болуға» бұйрық бергені айтылады. Тарих атасы саналатын Геродот та сақ тайпаларының солтүстігінде өмір сүретін нейроф деген тайпаның қызықты бір ерекшелігін жазған. Онда ер жігіттер белгілі бір жасқа

жеткеннен кейін үйден кетіп, өздерін қасқыр деп атайтындары, әрі қасқыр бейнесіндегі бетперделерін киіп жүретіндіктерін айтады. Олар ер адамдар одағын құра отырып, бөлек өмір сүретіндігін сипаттайды [4].

Ғұлама ғалым Рашид-ад-дин, Л.Н. Гумилев, Н.А. Алексеев, Г.П. Потанин, Л. Расони, А. Золотаревтердің зерттеу жұмыстарын Н. Келімбетов, Р. Бердібаев, Ә. Қоңыратбаев, А. Сейдімбек, С. Қасқабасов, Т. Жұртбай, С. Қондыбай секілді көптеген белгілі ғалымдар жалғастырды. Бұл зерттеушілердің еңбегінде тотем тарихынан бастап, ұлттық дүниетанымдағы табу, дәстүр жалғастығы да жан-жақты қарастырылды. «Жетісу тайпаларының VIII ғасырдағы аңызына қарағанда, Оғыз хан аталық қоғам иесі көрінеді. Одан бұрын тек бөрі мен әйел жайындағы бұлдыр ертегілер, мифтер ғана болатын-ды. Бөрі тотемі Түрік қағанаты кезінен қалған салт, үрдістен де байқалады. Мысалы, қытайлармен соғысқанда түрік, сеянто, жужан, хун тайпалары аттарына қасқырдың басын кигізіп алатын болған. «Оғыз нама» аңызында Оғызхан соғысқа аттанса, оның әскерін көкжал басқарып отырған» [5, 69 б.] деген пікірді ғалым Н. Келімбетов: «Күлтегін жырындағы «Әкем қағанның әскері бөрідей бопты, жаулары қойдай бопты. Түргеш қағанның әскері Болшыда отша, бөріше келді. Соғыстық» деген өлең жолдары суреттеліп отырған нәрсені құбылта, шебер жеткізген» деп толықтыра кетеді [7, 43 б.].

Қазақ халқы «бөрі», «көк бөрі» деп атап, тотем ретінде құрметтейтін жануарды түз тағысы қасқырмен бірдей деп қабылдамау қажет. Себебі қасқыр эвфемизмдерде, мифология, эпикалық және фольклор мәтіндерінде жыртқыш аң ретінде сипатталады, тіл білімінде семантикасы қаралып, синонимдері жіктеледі, мысал жанрында аңқаулық пен қорқаулық бейнесінде көрсетіледі. Бұл аталған ерекшеліктері тотемдік ұғымды көрсетпейді. Тіл біліміндегі қасқыр генезисін анықтау, символизмді табу, семантикасын тарқату, дүниетанымдағы тағы аң идеясының шеңберін кеңейту мәселелері қарастырылса, «бөрі» тотемі этномәдени сипаттамаларды қамти отырып, қосымша материал арқылы ұлттық болмыстың кешегісі мен бүгінгісінің арасындағы сабақтастықты танытуды көздейді.

Нәтижелер. Күлтегінен бастау алатын «Оғызнама» жырында, «Ер Тарғын» батырлық жырында, Нысанбай жыраудың «Кенесары-Наурызбай» жырында, ақиық ақын Махамбеттің «Мұнар күн» өлеңінде, Шалкиіздің «Ау, бөрілер, бөрілер», Дулат Бабатайұлының «Аягөз» өлеңінде ерекше рухтық сипатта жырланатын бөрі бейнесі кейінгі Алаш қайраткерлері, өршіл ақындар М. Жұмабаев, Б. Күлеев шығармаларында жиі ұшырасады. Мағжан ақын:

«Тұлпар мініп, туды қолға алайын,
Суырып қылыш,
қан майданға барайын
Жердің жүзі кім екенім танысын,
Жас бөрідей біраз ойын салайын!»

дей отырып, теңеу тәсілімен соғыс алаңындағы жасқануды білмейтін ерлікті жас бөрінің қайсарлығына балайды.

Тарихшы, археолог ғалым Әлкей Марұлан: «Ғұн ұрпағы Ашина – бөрі деген түсінік қалыптасқан. Түрік қағанатын бірінші рет басқарған ғұн ұрпағы Шене (бөрі) – ақылды, кеменгер, ойшыл кісі болған» деп жазады [8, 5 б.]. Осыдан бірнеше жыл бұрын тарих ғылымдарының докторы, профессор А.Н. Марьяшев Қазақстанның ғылым саласында маңызды жаңалық ашты. Ғалым өз командасымен Оңтүстік Қазақстан мен Жетісу өзенінің сағасын мекендеген ежелгі тайпалардың қасқырға табынған деректерін тапты деген мәліметті Қазақпарат агенттігі жариялады. Археологтар петроглифтерден қасқыр маскасын киіп алған адамдардың суреттерін тапқан, бір қызығы, бұлар белгілі болғандардың ішіндегі ең көнесі деп айтуға негіз бар. Егер Еуропадағы барлық танымал жаңалықтар баяғыдан белгілі болса, Оңтүстік Қазақстан мен Жетісудағы бұндай жаңалықтар соңғы 15-20 жылдың ішінде ғана

әлем тарихшыларының назарына ілінді. Бұл ежелгі таңбалы тастардағы суреттерді ондаған ірі кластерлерге бөлуге болатындығы айтылды. Олардың арасында сирек кездесетін экспрессивті суреттер, соның ішінде, бұқалар, бұқаға табынушылық көріністері, (кейбір суреттердің биіктігі 2 және 3 метрге жеткен) сонымен қатар, жартастарда күн бейнесіндегі кейіпкерлер, жабайы бұқалар, қасқыр масқаларындағы адамдар, ұрыс сахналары бейнеленген. Көптеген петроглифтер пұтқа табынушылық идеялармен байланысты және Андронов тайпаларының, басқа халықтардың көзқарастары мен сенімдерін көрсетеді [9].

Кейбір ғалымдардың пікірінше, ат спорты жарыстарын ұйымдастырудағы көкпар тарту, балалардың «Барымташы» деп аталатын ойындары түркі халықтары арасында кеңінен таралған дәстүрге сүйенгендігін, онда ежелгі түріктерде «қасқыр» мықтылықты білдіретіндіктен, ер адамдардың арасында батылдық символы саналғандығын айтады [10, 37 б.]. Осындай мағынасына қарап, қасқыр емес, бөрі тотемі неліктен көнермей келе жатыр деген сауал туындайды. Оның бірнеше себебі бар екендігі белгілі. Соларға тоқтала кетсек.

Бөрі – бостандық рухының бейнесі. Бұл жануардың жағымды қасиеттерінің көптігі соншалық, Солтүстік Америка үндістері және басқа да халықтар оны құдай ретінде қастерлейді. Бөрі – еркін және жабайы табиғаттың рухы, оған «өркениеттің артықшылықтары» әсер етпейді.

Бөрі – бұл өзіңмен және қоршаған ортамен үйлесімді өмір сүру керек және өзіңе ыңғайлы жолды іздеуде өзіңнің инстинкттеріңе сену деген сөз.

Бөрі – бұл бостандық пен жеке меншіктің арасындағы тепе-теңдік. Мұндай адамдар өте дамыған жауапкершілік міндетін өзіне алады. Осы тепе-теңдікті сақтағандар бақытты болады. Осындай қасиеттеріне орай, бұрынғы данагөйлерде де, ақын-жыраулар поэзиясында да елдің рухын ояту мақсатында Көк бөрі ұғымы жиі қолданылған. Мәселен, Шалкиіз Тіленшіұлы:

Алтау болар, бес болар,
Ішінде абаданы бір болар

деп өршіл өлеңімен халықты басшы айтқанын тыңдауға шақырады. Абадан – қасқырлар үйірін басқаратын ержүрек арлан, демек арттан ерген сарбаздарды жаугершілік рухта намысын жану көзделген. Жырау Шернияз Жарылғасұлы: «Ел үстіне жау келсе, *Көк бөрідей ер керек*» деген ұранымен елді қорғайтын ерлерді көк бөріге теңейді. Махамбет Өтемісұлының батырлық, қайтпас қайсар өр мінезін «Исатайдың барында Екі *тарлан бөрі едім*» деген өлең жолдарынан білеміз. Орыс отаршылдығына қарсы қайтпас, ымыраға келмес күрес жүргізген хан Кененің өзі, батырлығы аңызға бергісіз бауыры Наурызбай туралы тарихи жыр қалдырған Нысанбай ақынның «Кенесары – Наурызбай» толғауында ер Науанға ерген көзсіз батыр жігіттер *көкжал бөріге* теңеліп суреттеледі [11].

Ақын О. Сүлейменовтың «Бөлтіріктер» өлеңі өзінің құрылымдық, идеялық және мазмұндық сипатымен ерекшеленеді. Аңшы назарына іліккен бөлтіріктер өлген анасының қан аралас сүтін еміп, мына аяуды білмейтін дүниеде тағдыры не болары білгісіз тіршілік кешуде. Бірақ олардың сол кішкентай ғана жүректеріне кек пен аяуды білмейтін, тағдырдың соққысына қайтпас қайсар мінез бірге еніп жатқандығы әсерлі беріледі. Ақын Ф. Оңғарсынованың «Сиыну» өлеңіндегі «итшілеп өмір сүргенше, көкжал болып өлгенім мың артық!» деген жолдардан да бөрілік қайраттылық, бас имеу сарыны, біреуге жалынғаннан гөрі, айқасып мерт болу мәртебе деген ой бар. Қазіргі жас ақын-жазушылар шығармаларында да ұлттық намыс пен айбындылық, бостандықтың белгісі ретінде көк бөрі бейнесі алынып, әр түрлі сипаттағы символдық мәнге ие болып отыр.

Қазақ әдебиетіндегі қасқыр, бөрі тақырыбындағы көптеген прозалық шығармалардың басында 1920 жылдары жазылған ұлы жазушы М. Әуезовтің «Көксерек» повесі тұр. Бұнда бөлтірік кезінен адамдар арасында өскен Көксеректің бәрібір еркіндік аңсап, өскен ортасынан кетуі суреттеледі. Сол секілді Т. Зекенұлының «Көк бөрілердің көз жасы» деп аталатын романының мотиві де еркіндікті аңсауға құрылған.

Ақын Серік Ақсұңқарұлының «Қасқырдың монологы» атты өлеңінде еркіндік пен бостандықты аңсау сарыны бар:

Жек көрем итті!
Алысып жүрем,
Шабысым жүрем!
Қағынып...
Сайын даланың тағысымын – мен,
Не деген ғажап – тағылық!
Шауып түсемін!
Күш ағысымды
Сыйғыза алмай ішіме.
Адамның алмас пышағы сынды
Ырзамын азу тісіме!
Қасқыр – бабалар! [12]

Азаттықты, еркіндікті аңсаудан бөлек, намысты жану, қынжылу сипатындағы өлеңдерде де бөрі бейнесі кезеседі. Мысалы, Т. Әбдікәкімовтің «Ақпан прозасы» өлеңінде:

Алаштың несін айтасың,
Ата тілі отыз тіске қамаулы,
Ата Мекені обалсыздарға тонаулы.
Шүлдірлек көкпегі үшін,
Нан табу мектебі үшін,
Оқалы шекпен үшін,
Қыңсыған көк итке айналдырды,
тәңірлік
Көк Бөрісін...
[13] деген жолдар бар.

Бұндай сарындағы өлең, туындылардың өміршеңдігінің бірнеше себебі бар деп білеміз. Олардың барлығына болмаса да, кейбір негізгілеріне тоқтала кетейік.

• Қазіргі қоғамдағы сананы тұмшалау, яғни ХХ ғасыр басында орыс отаршылдығының озбырлығы нәтижесінде жаппай ұсталған қазақ ұлтының нағыз жанашырларын, ұлт көсемдері мен зиялыларын «ұлтшылдар» және «халық жауы» деп айыптау зардабының салдары әлі жойылмай отыр. Қазақ халқын тұқырту барған сайын арта түскен шақта ұлтшыл азаматтар арғы тегіміздегі Алаш атымен бірігіп, ұлттық идеяны ту етіп бас көтергені белгілі. Осы зиялы топтың көшбасшысы Әлихан Бөкейхановтың өзін «қара қазақтың ақ киізге көтеріп хан сайлаған тектілердің тұқымы болғандықтан, бірақ тағдырдың талайымен сол жұртының үмітін ақтап, оның елдігін, тәуелсіздігін сақтап қала алмағандығын, ендігі жерде қарызын ақтау үшін көшін бастай алмаса да, қосшысы болуға дайын екендігін» [14] мақсат етуі қандай асқақ! Кеңестік билік жүйесі қазақ ұлтының мүддесін қорғайтын, сол жолда бас біріктіруге қабілетті озық ойлы тұлғалардың алдына тосқауыл қойды, көзін жойды. Бірақ ұлтының маңдайына біткен ұлы тұлғалар Әлихан Бөкейханов, Ахмет Байтұрсынов, Мағжан Жұмабаев, Міржақып Дулатов, Жүсіпбек Аймауытов, Смағұл Сәдуақасов сынды арда азаматтар өз халқын құл болмауға, өнер, білімге ұмтылуға, кәсіп игеруге, қатардан қалмауға, адал қызмет істеуге үндеді. Бұл қайраткерлердің барлығында да өр намысты, рухы мықты, қан майданда қайтпас батыллықтың символы саналатын бөрілік рух жойылмады, шығармаларынан көрініс тапты.

• Қазіргі қазақ халқының іргелі ел болып дамуына кедергі болып отырған факторлар жеткілікті. Қазақ әдебиетінде Нобель сыйлығының бірде-бір лауреаты жоқ. Пулитцер сый-

лығының иегері де жоқ. Әлемдік деңгейдегі данагөй ойшылдар жоқтың қасы. Бүгінгі таңда ғаламтордағы өздері дұрыс деп тапқан бағыттар мен жан дүние қызығушылығын, талғамдары мен эстетикалық көзқарастарын, болашақ өмірінің мәні санайтын «құндылықтарын» қалыптастыратын жастар көбейіп келеді:

– Бұндай тазаланбаған ақпарат ағыны санасы әлі бекімеген, ұлттық болмысты сіңіріп үйренбеген ұрпақты жойып жіберу қаупі алдымызда тұр;

– Жастардың өмірлік ұстанымдары тұрақсыз. Кей жастарда «жеңіл табысқа» ұмтылу мен тұтынушылық психологияға жақындық дендеп еніп барады;

– Адамдардың көпшілігі өздерінің тұтынушылық мұқтаждығының құлына айналуға, қызығушылықтары – гаджеттер, брендтер, тұрмыстық техниканың ең озығына ие болу, сәнді киім, шетелдік саяхат, бос уақытты көңілді өткізу болып отырғандығы жасырын емес;

– Бұндай үдеріс өз ойы жоқ жастардың көбеюіне әкеп соқтыруда, олар атадан балаға мирас боп келе жатқан дәстүрлерімізді ұмытып, түп тамырымыздан алыстап барады;

– Әлсіз, мүгедек, кәмелет жасына жетпеген балаларды қорлау, азғындық әрекеттер жасау, онысына мақтанып әлеуметтік желілерге жариялау, агрессияға толы дөрекі сөздермен тұқырту, тағы басқа да толып жатқан келеңсіз, жанды ауыртататын жағдаяттардың асқынуы.

Тек қазақ қоғамында ғана емес, әлемде де бөрілік рух, қайсарлық сарыны назардан тыс қалған емес. Оған бір дәлел ретінде қытайлық жазушы Цзян Жунның шығармасын айтуға болады. Қаламгердің «Бөрі тотемі» деген романы ең көп сатылатын кітаптар тізіміне кіре отырып, әлемдік танымалдыққа ие болған. Бұл туынды жақында «Дүниежүзілік Моңғолия жазушылар қауымдастығының арнайы сыйлығына ие болды» деп хабарлайды China Daily [15]. Жазушының өзі болса: «Мен шексіз даланың тарихын, мәдениетін және дәстүрлерін жақсы көремін және аса құрметтеймін, сондықтан мен үшін Моңғол халқының марапаты ерекше маңызды» деп ағынан жарылады. Бұл роман 2004 жылы жарық көрген. Шығармада мәдени төңкеріс кезеңінде Ішкі Моңғолияға жұмыс істеуге Бейжіңнен келген жас студенттің өмірі айтылады. Жазушы осы романда екі халықтың салт-дәстүрлерін, қыр даласындағы өмірді сипаттау арқылы моңғол көшпенділері мен қытай шаруаларының мәдениетін салыстырады. Бөрілік рухтың, қасқыр тотемінің мықтылығын сипаттайды. Өткен жылы жазушының туындысы Қытайда сатылымы бойынша 6 миллионнан асқан. Роман 30 тілге аударылып, 110 елде жарық көрді. Француз режиссері Жан-Жак Анна түсірген фильм Қытайда және шетелде жарыққа шықты. «Бөрі тотемі» романы моңғол тіліне аударылып, 2010 жылы баспадан жарық көрген. Сауалнамалар нәтижесінде Моңғолиядағы әрбір оныншы адам осы романды оқығандығы белгілі болған [15]. Осыған ұқсас қызығушылық қазақ жұртшылығына да жат емес. Зерттеушілер, қаламгерлер, шығармашыл адамдардың туындыларында бөрі бейнесі қандай да бір ішкі жақындықты аңғартатындай сипатта көрініс табады. Мысалы, XIX ғасырдағы қазақ ақыны Сүйінбай Аронұлының «Бөрілі менің байрағым» атты өлеңінде бөрі бейнесі тұжырымды түрде, яғни «көркемдік мотивтер күйінде көрінеді» [16, 115 б.] деп түйінделетін ойға қосымша ретінде автор рухы ұсақталып бара жатқан кейбір мансап жолындағы қандастарын, мақтанды артық көретін жандарды «қалай болғанда да қасиетті қасқырдың бейнесі (көкжал бөрі, абадан, құба арлан) ұсақталып, ол қорашыл төбетке, үй күшікке, үйден үрген итке айналып шыға келді. Бұл – жалауы ойға жиырылып түскен жұрт рухының көркемсөзге дәл көшірілген көрінісі» [16, 118 б.] деген өкінішті байламын жеткізеді. Халықтың сана-сезімі сілкінетін сәттерде ұлттық бағзы бейнелер, соның ішінде, текті тағыға жатқызылатын бөрі сипаты бөрібір тасада қалмайды. Бұл деректерге қарап, бөрілік рух, тотем танымы ескірмейтін, өміршең, болашаққа сабақтас екендігін көреміз.

Қорытынды. Ел арасында кең таралған ырымдар мен ғұрыптарға, халық наным-сенімдеріне, шежірелер мен зерттеулерге талдау жасау барысында Көк бөрінің түр-

кі халықтарының фольклорында киелі жануар ретінде жоғарғы Тәңірлік құдыреттің деңгейіне дейін көтерілгенін көреміз. Бөрі символикасының астары тереңде екенін бағамдай отырып, тотемдік бейнесінің түркі халықтарының ілкі ата-бабасы болып саналатындығын, рулық қауымда тұтастырушы, рулар мен тайпаларда әлеуметтік қатынастарды реттеуші қызмет атқарғандығын зерделедік.

Қазіргі қазақ қоғамында ұлт қамын ойлайтын зиялылар мен жас буын арасында жіктелу үрдісі байқалады. Өте өткір мәселе саналатын жағдайлардың бірі – қазақ тілінің бүгінгі мен болашағы екендігі де жасырын емес. Елімізде орыстілді және қазақтілді екі әлем бар екендігі, олардың өзара түсініспеушілігі, қазақ тілінің әлі де қолданыс аясының шектеулігі, тіл тазалығы мәселесі, демократиялық институттар мен шешімдер қабылдаудағы кемшіліктер ұлтжанды адамдарға бөрілік, яғни тектілік рухты асқақтатуға итермелейтіні анық. Қоғамдық мүдделер мен түрлі этникалық топтарды үйлестіре отырып, билік пен ықпалды кеңейту, мемлекетіміздегі ұлыстардың қазақ тілін білуін талап ету, оны барлық деңгейлерде қолдану күн тәртібінен түспеуі қажет. Қазақ халқының құндылықтары мен басымдықтарын құрметтейтін жаңа азаматтық тұлға қалыптастыру мәселесі өзекті болуда. Осындай қауіпті жағдайлардан қазақ халқын ұлт ретінде алып шығатын нәрсе – рухани құндылықтарын сақтау, намысшылдығы, тәрбиесі, ел болуға ұмтылатын салқын ойлы санасы болмақ. Бұндай асыл мақсаттарға жетелеу үшін, болашаққа мықты тайғанақсыз талпыныс жасау үшін намысты жану қажет. Ол намыс ғасырлардан ғасырларға жалғасып келе жатқан тотемдердің негізгісінен тарқатылатыны айқын. Сол мақсатта өз туындыларымен ұлтты оятпаққа тырысатын қаламгерлерде, ақындарда, абыз ақсақалдар мен танымал тұлғаларда бөрілік рух тақырыбы жазыла берері анық. Демек, қазақтардың дәстүрі мен рухани, мәдени, танымдық құндылықтарын, ұрпақ алдындағы жауапкершілігін арттыру мақсатындағы бөрілік рухтың маңыздылығы мен өміршең сабақтастығы жойылмақ емес.

Әдебиеттер

1. Жұртбаев Т. Дулыға: Көне түркі батырлары туралы тарихи әфсаналар. - Алматы: Жалын, 1994. – 384 б.
2. Қазақтың көне тарихы (дайындаған - М. Қани) – Алматы: Жалын, 1993. -400 б.
3. Қазақтың мифтік әңгімелері // Құраст. Ыбыраев Ш., Әуесбаева П. - Алматы: «Ғылым» ғылыми баспа орталығы, 2002. – 320 б.
4. Гумилев Л.Н. Көне түріктер / көпшілік оқырман қауымға арналған. -Алматы: Білім, 1994. – 480 б.
5. Қоңыратбаев Ә. Қазақ фольклорының тарихы. Алматы: Ана тілі, 1991. -288 б.
6. Бедненко Г. Образ волка у индоевропейцев. [Электрон. Ресурс] - URL: <http://nentis.itsuum.ru/mythology/wolf.html> (Қаралған күні: 20.03.2020)
7. Келімбетов Н. Қазақ әдебиетінің ежелгі дәуірі. -Алматы: Мектеп, 1986. -214 б.
8. Марғұлан Ә. Ежелгі жыр-аңыздар. -Алматы: Жазушы, 1985. - 368 б.
9. Ученые обнаружили доказательство существования культа волка у древних племен Южного Казахстана и Семиречья. [Электрон. ресурс] – URL:<https://www.inform.kz/ru/uchenye-obnaruzhili-dokazatel-stvo-suschestvova-niya-kul-ta-volka>. (Қаралған күні: 20.03.2020)
10. Бичурин Н.Я. Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. -Москва: - Литературное издательство: Изд-во Акад. наук СССР, 1953. –328 с.
11. Батырлар жыры (кұрастырғандар О. Нұрмағамбетов, Қ. Сыдықов). Т.5. – Алматы: Ана тілі, 1989. - 384 б.
12. Серік Ақсұңқарұлы: Мен – Һас Сақтың қара өлеңі [Электрон. ресурс] – URL: <https://adebiportal.kz/kz/news/view/21517> (Қаралған күні: 20.03.2020)
13. Әбдікәкімұлы Т. Ақшам хаттары. – Алматы: Жалын, 1999.-130 б.

14. Әлихан Бөкейханов: «Тірі болсам, қазаққа қызмет қылмай қоймаймын» [Электрон. ресурс] - URL: https://www.inform.kz/kz/alihan-bokeyhanov-tiri-bolsam-kazakka-kyzmet-kylмай-koymaуmyn_a2844303 (Қаралған күні: 20.03.2020)
15. Автор китайского романа «Тотем волка» получил награду в Монголии. [Электрон. ресурс] - URL: <http://ekd.me/2015/08/wolf-totem-mongolia/> (Қаралған күні: 24.03.2020)
16. Шәріп А. Қазақ поэзиясы және ұлттық идея. – Алматы: Білім, 2020. -330 б.

Б.С. Абдуова, У.О. Асанова

*Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева,
Нур-Султан, Казахстан*

Преимственность волчьего духа в национальном мировоззрении

Аннотация. В данной статье проанализированы тотем казахского народа «Көк бөрі», зарождение этого убеждения и преимущественность на сегодняшний день, связь нынешнего казахского народа с древними тюрками, последовательное духовное совершенствование, сохранение национальных культурных ценностей, внедрение тюркского духа в сознание поколений и жизнеспособность принципов. Многие эпохи образ волка занимал значительное место в традиционной вере многих народов. Этот образ появился и распространился среди кочевых народов Средней Азии, в особенности, в мировоззрении тюрков. В данной исследовательской работе рассматривается культ волка, описание тотема «көк бөрі», «бөрі» (волк) в памятниках культуры.

Ключевые слова: тотем, волк, культурные ценности, национальное мировоззрение, преимущественность.

B.S. Abduova, U.O. Assanova

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Legacy of the Wolf Spirit in the National Worldview

Abstract. The article considers the Kazakh people's totem «Kok bori» (wolf), the origination of this faith, connectivity of today's Kazakh people with ancient Turks and consistent spiritual improvement, preservation of national cultural property as well as inculcation the Turkish spirit in the minds of young generation and vitality of principles. The wolf image appeared and spread among nomads of Central Asia, especially in Turks worldview. This research article examines wolf cult and description of the totem of the wolf in cultural monuments.

Keywords: totem, wolf, cultural property, national worldview, continuity.

References

1. Zhurtbaev T. Dulyga: Kone turki batyrlary turaly tarihi afsanalar [Dulyga: Historical myths about the ancient Turkic heroes] (Almaty, Jalyn, 1994, 384 p.). [in Kazakh]
2. Kazaktyn kone tarihy (daiyndagan - M. Kani) [Ancient Kazakh history] (prepared by M. Kani) (Almaty, Jalyn, 1993, 400 p.). [in Kazakh]
3. Kazaktyn kone tarihy [Kazakh mythical stories] // Kurast. Ybyraev Sh., Auesbaeva P. (Almaty, Gylym, 2002, – 320 p.). [in Kazakh]
4. Gumilyov L.N. Kone turikter / kopshilik okyrman qauymga arналган [Ancient Turks / for general audience] (Almaty, Bilim, 1994, 480 p.). [in Kazakh]

5. Konyratbaev A. Kazak folklorynyn tarihy [History of Kazakh folklore] (Almaty, Ana tili, 1991, 288 p.). [in Kazakh]
6. Bednenko G. Obraz volka u indoevropaitsev [The image of a wolf in Indo-Europeans] [Elektronic resource] Available at: <http://nentis.itersuum.ru/mythology/wolf.html> (Accessed: 20.03.2020)
7. Kelimbetov N. Kazak adebietinin ejelgi dauiri [The ancient epoch of Kazakh literature] (Almaty, Mektep, 1986, 214 p.). [in Kazakh]
8. Margulan A. Ejelgi jyr-anyzdar [Ancient legends] (Almaty, Zhazushy, 1985, 368 p.). [in Kazakh]
9. Uchenye obnarujili dokazatelstvo sushestvovaniya kulta volka u drevnih plemen Iujnogo Kazahstana i Semirechiya [Scientists found evidence of wolf cult existence in the ancient tribes of South Kazakhstan and Semirechye] [Electronic resource] Available at: <https://www.inform.kz/ru/uchenye-obnaruzhili-dokazatel-stvo-sushestvovaniya-kul-ta-volka>. (Accessed: 20.03.2020)
10. Bichurin N.Y. Sobranie svedeniio narodah, obitaiushih v Srednei Azii v drevnie vremena [Collection of information about the peoples living in Central Asia in ancient times] (Moscow, Izd-vo Akad. nauk SSSR, 1953, 328 p.). [in Russian]
11. Batyrlar jyry (kurastyrgandar O. Nurmagambetov, K. Sydykov) [Song of heroes (composed by O. Nurmagambetov, Q. Sydyqov)]. (Almaty, T.5., Ana tili, 1989, 384 p.). [in Kazakh]
12. Serik Aqsunkaruly: Men – has Saktyn kara oleni [I am the Has (genuine) Sakh black poem] [Electronic resource] Available at: <https://adebiportal.kz/kz/news/view/21517> (Accessed: 20.03.2020)
13. Abdikakimuly T. Aksham hattary [Evening letters] (Almaty, Jalyn, 1999, 130 p.). [in Kazakh]
14. Alihan Bokeihanov: «Tiri bolsam, kazakka kyzmet kylmai koimaimyn» [«If I live, I will not stop serving the Kazakhs] [Electronic resource] Available at: https://www.inform.kz/kz/alihan-bokeyhanov-tiri-bolsam-kazakka-kyzmet-kylmay-koymaymyn_a2844303 (Accessed: 20.03.2020)
15. Avtor kitaiskogo romana «Totem volka» poluchil nagradu v Mongolii. [The author of the Chinese novel «Totem Wolf» received an award in Mongolia] [Electronic resource] Available at: <http://ekd.me/2015/08/wolf-totem-mongolia/> <http://ekd.me/2015/08/wolf-totem-mongolia/> (Accessed: 20.03.2020)
16. Sharip A. Kazak poeziasy jane ulttyk ideia [Kazakh poetry and national idea] (Almaty, Bilim, 2020, 330 p.). [in Kazakh]

Авторлар туралы мәлімет:

Абдуова Баян – негізгі автор, филология ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры м.а., Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Асанова Ұлмекен – педагогика ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры м.а., Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Abduova Bayan – main author, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.

Assanova Ulmeken – Candidate of Pedogogical Sciences, Associate Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журналдың мақсаты. Филология ғылымдарының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиетті оқыту әдістемелерін және де ғылыми конференциялардың ең маңызды материалдарын, библиографиялық шолу мен сын пікірлерді көрсететін әдебиеттану және тілтану саласындағы мұқият тексеруден өткен ғылыми жұмыстарды жариялау.

2. Журналда мақаланы жариялаушы автор Ғылыми басылымдар бөліміне (*мекен-жайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қаласы, Қ.Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 402 кабинет*) қолжазбаның қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын тапсыру және **Word** форматындағы электронды нұсқасын **vest_phil@enu.kz** электрондық поштасына жіберу қажет. Қағазға басылған мақала мәтіні мен электронды нұсқасы бірдей болулары қажет. Мақаламен бірге автордың жұмыс орнынан алынған **Ілеспе хат** та тапсырылуы қажет. Мақалалар **қазақ, орыс, ағылшын** тілдерінде қабылданады.

3. Авторлардың редакцияға мақалаларды жіберуі «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысында» басуға және шет тіліне аударып, қайта басуға келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы өз туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына, барлық көшірмелердің, кестелердің, сұлбалардың, иллюстрациялардың тиісті түрде рәсімделгеніне кепілдеме береді.

4. Ұсынылатын мақала көлемі (жекедеректер мен әдебиеттер тізімін қоса):
- мақалалар үшін - 8 беттен 16 бетке дейін;
- сын пікірлер (монографияға, кітапқа) және конференция туралы пікір - 6 дан 12 бетке дейін.

5. Мақалаға қойылатын талаптар:

- **Microsoft Word** (docx) форматындағы файлда;
- **Times New Roman** шрифінде;
- жақтау жолағы 2x2x2x2;
- 1,5 жоларалық интервалы;
- 14 кегл;
- мәтінді жақтау көлеміне сәйкестендіру керек;
- Әрбір азатжол қызыл сызықтан басталуы қажет (1 см шегініс);
- **транслитерация** Library of Congress (LC) жүйесінде жасалуы керек.

Мақаланың құрылымы:

XҒТАР <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында **қою әріппен** жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемелерде жұмыс істесе, онда автордың тегі мен тиісті мекеменің қасында бірдей белгіше қойылады) Автор(лар)дың **E-mail-ы** – жақша ішінде (*курсивпен*);

Мақала атауы – жолдың ортасында (жартылай қою кіші әріппен жазылады)

Аңдатпа – (100-200 сөз) формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, зерттеу әдіснамасы мен әдістемесі, зерттеу нәтижелері, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер («Түйін сөздер» сөз тіркесі **жартылай қоюмен** белгіленеді) (5-8 сөз немесе сөз тіркестері) - Түйін сөздер зерттеу тақырыбын өте дәл бейнелеу керек, сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін мақала мәтінінің терминдерін және де басқа маңызды ұғымдарды қамтуы қажет.

Мақаланың негізгі мәтіні кіріспені, мақсат пен міндеттерді қоюылуын, зерттеу тақырыбы бойынша жұмыстардың шолуын, зерттеу әдістерін, нәтижелері/талқылауы,

қорытынды қамтуы қажет (жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1 см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады).

Кестелер, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр иллюстрация қасында оның аталуы болуы қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқаларына міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 153 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 185 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Мақаланың негізгі мәтініндегі кітапқа сілтеме қолданылған беттерді көрсету керек (мысалы, [1, 45 б.])

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекенжайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілінде толтырылады.

6. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

7. Электронды корректурамен жұмыс істеу. Ғылыми басылымдар бөліміне түскен мақалалар жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Эксперттер ұсынылған мақалаға оның жариялау мүмкіндігі, жақсарту қажеттілігі немесе қабылданбауы туралы дәлелді қорытындысын қамтитын жазбаша сын пікір береді. Жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда авторлар үш күн аралығында мақаланың корректурасын жіберу керек. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі. Оң сын пікірлер алған мақалалар оларды талқылау және басылымға бекіту үшін журналдың редакциялық алқасына ұсынылады.

Журналдың басылым жиілігі: жылына 4 рет.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына келесі реквизиттер бойынша төлем жасау қажет (ЕҰУ қызметкерлері үшін - 4500 теңге; басқа ұйым қызметкерлеріне - 5500 теңге).

Реквизиттер:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«Мақала үшін, автордың АТЫ-ЖӨНІ»

Provisions on articles submitted to the journal “Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Goal of the journal. Publication of carefully selected original scientific papers in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, language and literature teaching methods, most significant proceedings of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish a paper in the journal must submit the paper in one hard copy (printed version), signed by the author, to the scientific publication office (at the address: 010008, the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, Satpayev St., 2. The L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Administrative Building, Office 402) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in **Word** format. At the same time, strict compliance between Word-version and the hard copy is required. And also the authors need to submit a cover letter.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of papers to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, the L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish papers in the journal and their re-publication in any foreign language. By submitting the text of the paper for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about themselves, lack of plagiarism and other forms of unauthorized use in the article, proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, and illustrations.

4. The recommended volume of the paper (including metadata and references):

- for papers – between 8-16 pages;
- for reviews (of monographs, books), reviews on conferences – between 6-12 pages.

5. Text formatting requirements:

- Microsoft Word file format (docx);
- Times New Roman font;
- the size of the fields 2 * 2 * 2 * 2;
- line spacing 1,0;
- size 14;
- text alignment in width;
- each paragraph beginning with the main line (indent 1 cm);
- transliteration is carried out according to the Library of Congress (LC) system.

Structure of the article:

IASTI <http://grnti.ru/> – first line, left

The content of the metadata about the author (see Рәсімдеу үлгісі / Paper template)

Initials and Surname of the author (s) – center alignment, italics

Full name of the affiliation, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization)

Author's e-mail (s) – in brackets (italics)

Paper title – center alignment (bold)

Abstract (100-200 words) must not contain formulas or repeat the content of the paper; it must not contain bibliographic references; it must reflect the summary of the paper, preserving the structure of the paper – introduction, methodology and research methods, research results, conclusion.

Key words (the phrase «Keywords» is bold) (5-8 words/word groups). Keywords must be extremely accurate to reflect the subject area of the study, include terms from the text of the paper and other important concepts that make it possible to facilitate and expand the possibilities of finding the paper by means of an information retrieval system).

The main text of the paper must contain an introduction, setting goals and objectives, a review of works on the research topic, research methods, results / discussions conclusion / conclusions – line spacing – 1, «main line» indent – 1.25 cm, justified alignment.

Tables, figures must be placed after the mention. Each illustration must be followed by the inscription. Figures should be clear, clean, and unscanned. Only those formulas referenced in the text are subjected to numbering.

All abbreviations and shprttenings, with the exception of obviously well-known, must be decoded when first used in the text.

Information about the financial support of the work is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text, references are indicated in square brackets. References must be numbered strictly in the order of mention in the text. The first reference in the text to a reference must have the number [1, 153 p.], the second – [2, 185 p.], Etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). Links to unpublished works are not allowed. Undesirable references to unlicensed publications are not recommended (examples of the description of the list of references, descriptions of the list of references in English, see below in the sample article).

At the end of the paper, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the paper is in Kazakh), in Kazakh and English (if the paper is in Russian) and in Russian and Kazakh (if the paper is in English language).

Information about the authors: last name, first name, patronymic, scientific degree, position, affiliation, full business address, telephone, e-mail – in Kazakh, Russian and English.

6. The manuscript must be carefully verified. Non-compliant manuscripts will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the manuscript has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Papers submitted to the Department of Scientific Publications (editing office) are sent for anonymous review. Experts give a written review of the submitted paper with a reasoned conclusion about the possibility of its publication, the need to send for revision or (rejection) of the paper. Papers that have received a negative review are not accepted for reconsideration. Authors should, within three days, send the proofreading of the paper if it is decided to finalize the paper. Corrected versions of papers and the author's response to the reviewer are sent to the editor. Papers with positive reviews are submitted to the editorial board of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive opinion on publication must pay to the following banking details (for ENU employees – 4,500 KZT, for outside organizations – 5,500 KZT).

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«For the publication, Name of the author»

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. Серия Филология»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающих актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значимые материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале, необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором, в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 402) и по e-mail vest_phil@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией. Также авторам необходимо предоставить **сопроводительное письмо**.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя – Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева – публикации статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. Рекомендованный объем (включая метаданные и список литературы):

- для статей – от 8 до 16 страниц;
- для рецензий (на монографии), отзывов о конференциях – от 6 до 12 страниц.

5. Требования к форматированию текста:

- формат файла Microsoft Word (docx);
- шрифт Times New Roman;
- размер полей 2*2*2*2;
- междустрочный интервал 1,0; – кегль 14;
- выравнивание текста по ширине;
- каждый абзац должен начинаться с красной строки (отступ 1 см);
- транслитерация осуществляется по системе Library of Congress (LC).

Схема построения статьи:

ГРНТИ <http://grnti.ru/> – первая строка, слева

Содержание метаданных об авторе (см. Рәсімдеу үлгісі/Образец оформления статьи/ Template)

Инициалы и фамилия автора(ов) – выравнивание по центру (начертание курсивом)

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках (начертание курсивом)

Название статьи – выравнивание по центру (начертание полужирным)

Аннотация (100-200 слов) не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, методологию и методику исследования, результаты исследования, заключение.

Ключевые слова (словосочетание «Ключевые слова» выделяется полужирным) (5-8 слов/словосочетаний). Ключевые слова должны предельно точно отражать предметную область исследования, включать термины из текста статьи и другие важные понятия, позволяющие об-

легчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку цели и задач, обзор работ по теме исследования, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» – 1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Эксперты дают письменную рецензию на представленную статью с мотивированным заключением о возможности ее опубликования, необходимости направить на доработку или (отклонении) статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию, к повторному рассмотрению не принимаются. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи в случае принятия решения о доработке статьи. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию, необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«За публикацию ФИО автора»

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Компьютерде беттеген: Дәмегүл Елешева

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
- 2020. - 3 (132). - Нұр-Сұлтан: ЕҰУ. 151-б.
Шартты б.т. - 9,4 Таралымы - 9 дана
Электронды нұсқа: [http:// bulphil.enu.kz](http://bulphil.enu.kz)

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Нұр-Сұлтан қаласы, Қ. Сәтбаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды